

Ректор Українського католицького університету у Львові Борис Гудзяк заявив про спроби працівників Служби безпеки України „схилити його до співпраці”. Він вважає, що це методи роботи тоталітарного минулого.

Коментар ректорату УКУ:

В основу цього меморандуму лягли нотатки, зроблені одразу ж після розмови ректора УКУ о. Бориса Гудзяка з представником СБУ 18 травня 2010 р., які були представлені членам ректорату, а також обговорені на зустрічах із викладачами та студентами Університету (19 і 20 травня). Стало зрозуміло, що цією інформацією ми повинні поділитися з ширшою громадськістю. Текст меморандуму англійською мовою було представлено учасникам Генеральної асамблеї європейської федерації католицьких університетів, яка відбувалася 20-22 травня в УКУ, а також розповсюджено в електронній формі серед наших приятелів та добродійців.

Сучасні обставини, в яких доводиться діяти українським університетам, вимагають від керівництва великої відповідальності за долю їхніх інституцій та довірених їхньому провладу людей. Водночас, молоді особи потребують та очікують чітких і ясних моральних орієнтирів та особистого прикладу. УКУ є середовищем, в якому студенти мають нагоду розпізнавати покликання до морального життя, здобувати досвід громадянських чеснот, смак до свободи і пошану до гідності людини. Ми намагаємося бути нормальним університетом і віримо, що молоді люди в Україні заслуговують на те, щоб жити у нормальному суспільстві. Наше завдання – допомагати їм у цьому не тільки в аудиторії, але й у конкретних ситуаціях, які ставить перед нами життя. Саме таким викликом є подія, оприлюднена в цьому меморандумі.

Ми не можемо погодитися з підходом, де обговорення громадянської активності студентства має відбуватися в непублічний спосіб і з чужого голосу. Висловлення лояльності з такими методами може сіяти тільки підозру, а не будувати довіру. Без такої довіри справжній процес навчання і виховання неможливий. УКУ є автономною інтелектуальною спільнотою, яка може розрізнити, де проходить межа між вихованням у громадянській свободі та політичним тиском і маніпулятивними технологіями.

Наша країна як ніколи потребує відкритої комунікації між учасниками суспільно-політичного життя та формування спільного простору довіри. Маючи добру волю та надію на налагодження такої довіри, ми оприлюднюємо цей документ. Сподіваємося, що представники владних структур розуміють несумісність методів тоталітарного минулого з цілями побудови вільного суспільства, в якому пошанована людська гідність. Від цих методів страждає і гідність самих співробітників СБУ, які вимушено опиняються у морально хибних ситуаціях. Нашим спільним завданням є не допустити інерційного скочування українського суспільства у стереотипи давнього упокорення, яке загрожує водночас і політичній, і духовній безпеці наших громадян.

Ми також висловлюємо солідарність із тими громадським колами, які шанують чесне та відкрите спілкування і вважають його умовою здорових людських та суспільних стосунків. До такої ж чесної та відкритої співпраці ми закликаємо і органи державної влади.

Ректорат УКУ

Меморандум

**ректора Українського Католицького Університету
про відвідини УКУ представником Служби безпеки України –
відповідальним за стосунки з Церквами
Львів, 18 травня 2010 р., кабінет ректора, 9:50-10:34**

Вранці 18 травня о 9:27 я отримав дзвінок на свій приватний мобільний телефон від представника СБУ, який попросив про зустріч. Ми домовилися зустрітися через двадцять хвилин у приміщенні ректорату УКУ. Цей співробітник вже контактував з ректоратом рік тому, під час візиту до університету тодішнього Президента України Віктора Ющенка. Він також відвідав ректорат пізнього пообіддя 11 травня 2010 р. в справі запиту Інституту екуменічних студій та Інституту історії Церкви про підписання угоди щодо опрацювання архівів СБУ. У цей час представників ректорату вже не було в кабінетах, і він мав, за висловом директора Інституту екуменічних студій д-ра Антуана Аржаковського, з ним «дуже добру зустріч».

Після свого прибуття 18 травня, цей співробітник у ввічливий спосіб повідомив про те, що деякі політичні партії планують протести та демонстрації з приводу суперечливої (а в деяких випадках обурливої) політики нової української влади. Студенти будуть задіяні у цих протестах. Існує небезпека, що деякі з цих акцій можуть супроводжуватися провокаціями. Він ствердив, що студенти, звичайно, мають право протестувати, однак адміністрація університету повинна їх застерегти, що ті, хто візьме участь у будь-якій протиправній діяльності, будуть притягнуті до відповідальності перед законом. Протиправна діяльність включає в себе не тільки акти насильства, а й, наприклад, пікети, що блокують доступ до робочих місць урядових службовців (або будь-які інші протести, не санкціоновані владою).

Після усного представлення справи співробітник поклав на стіл розкритого листа на аркуші паперу, що був адресований мені. Він попросив мене прочитати листа, а тоді підтвердити підписом, що я ознайомився з його змістом. Відвідувач ствердив, що після того, як я прочитаю і підпишу цей лист, він повинен забрати його з собою. Оскільки я зміг побачити, що документ був адресований мені як ректорові (я також зауважив, що на ньому було два підписи, які надавали йому особливо офіційного характеру), я спокійно відповів, що всякий лист, адресований мені, стає моєю власністю і повинен залишатися у мене, принаймні у формі копії. Лише за цих умов я міг погодитися прочитати цей лист (не говорячи вже про те, щоб його підписувати).

Співробітник був явно збентежений моєю відповіддю. Видавалося, що він не мав

подібних прецедентів, тому що у моїй присутності зателефонував по мобільному зв'язку до свого (місцевого) керівництва, запитуючи про інструкції, що робити далі. Начальник відмовив у дозволі лишити мені чи то оригінал, чи копію листа, сказавши, що СБУ побоюється, що я «можу опублікувати його в інтернеті». Я поставив запитання про доцільність всієї цієї процедури та про необхідність такої секретності й відмовився навіть дивитися на листа і читати його зміст. Молодий співробітник був розчарований і частково збентежений, однак не чинив додаткового тиску і не сперечався з моєю аргументацією.

Наша розмова мала й душпастирський момент. Я нагадав співробітнику той факт, що СБУ як нащадок колишнього КДБ, у якій залишається багато працівників ще з радянських часів, обтяжена спадщиною фізичного й морального ламання і калічення людей, та що він, як молода одружена особа, повинен бути обережним, аби не допуститися вчинків, які можуть завдати непоправної шкоди йому особисто та осоромити його перед дітьми та онуками. Як священник я почувався зобов'язаним вказати на цю душпастирську перспективу. До його честі, він відмежувався від спадщини минулого й заявив про своє прагнення служити потребам українських громадян. Він також попросив звернути йому увагу, якщо я вважаю, що він чинить неналежний тиск.

Врешті, я виразив моє особисте й назагал поширене в народі глибоке розчарування тим, що праця СБУ така непослідовна, що офіцери безпеки й міліції живуть розкішно, хоч отримують мізерні зарплати, що їхня діяльність просякнута корупцією та що нехтуються законні права громадян і їхня рівність перед законом. Я навів свіжий приклад з моїм двоюрідним братом Теодором Гудзяком, мером міста Винники, який у лютому 2010 р. (три дні після обрання нового Президента) був арештований на підставі сфабрикованого звинувачення в хабарництві, організованого відомим корупціонером – політичним конкурентом й колишнім міліціонером – та за допомогою обласної й міської міліції. Незважаючи на те, що за два місяці до сфабрикованої справи мер, спираючись на голоси міської ради, надав СБУ відео, на якому переодягнені у цивільний одяг міліціонери серед ночі безперешкодно вриваються в його офіс у міській раді, дістають із сейфу міську печатку і ставлять її на різних документах, СБУ не вжила жодних заходів. (Предстоятелі Церкви, зокрема Блаженніший Любомир (Гузар), висловили занепокоєння, що внаслідок маніпульованих асоціацій цей випадок може бути використаний як привід, аби скомпрометувати ректора УКУ і цілу інституцію, яка має виняткову репутацію вільної від корупції). Я також повідомив, що маю достовірні свідчення та аудіодокази того, що мій телефон прослуховується, і то вже протягом багатьох місяців.

Народ України продовжує побоюватися й не довіряти як Службі безпеки, так і міліції через систематичні зловживання законом; через поширену практику залякування чесних політиків, журналістів, активних громадян; через зухвалий шантаж і здирства, здійснювані силовими структурами щодо середнього та малого бізнесу. Я попросив молодого співробітника передати мою стурбованість такими фактами своєму начальству. Я мав враження, що він особисто готовий дослухатися до етичних аргументів, але й, водночас, виконує свою звичну роботу. Мені було ясно, що він старанно «дотримується інструкцій».

Під час нашої розмови співробітник СБУ запитав мене про Генеральну асамблею Федерації європейських католицьких університетів (FUCE), що мала відбутися 20-22

травня в стінах УКУ у Львові. Він охарактеризував її як важливу подію (вона отримала серйозний розголос) і спитав про програму, та про те, чи зустріч відкрита для широкого загалу. Стало зрозуміло, що він був би зацікавлений взяти у ній участь. Я сказав, що головна тема: «Діяльність католицьких університетів задля гуманізації суспільства» була оголошена в засобах масової інформації і що результати обговорень також будуть оприлюднені. Однак робочі засідання ректорів університетів не є загальнодоступними. Я пояснив, що 211 членів Міжнародної федерації католицьких університетів (IFCU) та 49 членів FUCE ретельно слідкують за розвитком єдиного католицького університету на території колишнього Радянського Союзу. Вони особливо зацікавились обставинами діяльності УКУ після того, як у березні на щорічній зустрічі Ради консулторів IFCU в Японії, я мав нагоду описати деякі наші суспільно-політичні перипетії та загрози свободі інтелектуального дискурсу (нав'язування радянського бачення історії; реабілітацію сталінізму і Сталіна, якому 5 травня 2010 р. в Запоріжжі відкрили новий пам'ятник; відновлення цензури у пресі й на телебаченні), які несумісні з нормальним університетським життям.

Тоді, як це й було домовлено на початку зустрічі, я запросив до розмови першого проректора УКУ д-ра Тараса Добка, якому співробітник повторив побажання СБУ.

Розуміючи стурбованість СБУ збереженням стабільності українського суспільства, слід зробити декілька висновків з цієї зустрічі та пропозицій, які на ній були висловлені:

1. Підписання такого документа, як цей лист, що був мені запропонований до підпису, рівнозначне зі згодою на співпрацю з СБУ. Особа, яка його підписує, властиво, погоджується зі змістом листа та з можливими його наслідками. У практиці радянських спецслужб поставлення підпису на документі, який був написаний КДБ і зберігався там, було основним методом вербування таємних інформаторів (сексотів).

2. Такі методи не мають відомих (мені) прецедентів у незалежній Україні в досвіді УКУ та Львівського Національного Університету, чийого довголітнього ректора (і колишнього міністра освіти і науки 2008-2010 рр.) Івана Вакарчука я спитався безпосередньо після цієї зустрічі. Ці методи були добре відомі в радянські часи.

3. Конфіскація листа після підписання робить його і підпис інструментами для використання СБУ на власний розсуд.

4. Можливі сценарії використання подібного документа включають таке:

а) У випадку арешту студента, СБУ може звернутися до ректорату з оскарженням, що університет був поінформований про небезпеку для студентів, але не вжив необхідних заходів, щоб вберегти їх від протиправних вчинків чи насилля щодо них. У такому випадку адміністрації університету може бути висунуте звинувачення з подальшою моральною та юридичною відповідальністю. Звинувачення з юридичними наслідками може стати інструментом змусити університет піти на компроміс стосовно своїх засадничих принципів (свободи слова, форм суспільної діяльності та критики, навіть релігійних практик – все це має свої прецеденти в недавній історії). Більше того, влада

може використовувати такий претекст, аби здійснювати потужний тиск на університет з метою приборкати будь-які студентські протести.

б) Після гіпотетичного арешту студента чи студентів, їхнім колегам і батькам, як і іншим членам університетської спільноти можуть показати документ, яким адміністрація була попереджена, і їй порадили приборкати прояви студентської активності. Оскільки адміністрація не відвернула студентів від незаконної діяльності, яка стала приводом для арешту, батьки й інші особи можуть зробити висновок, що університет недостатньо (неадекватно) піклується безпекою своїх студентів. Це був би найефективніший спосіб поділити університетську спільноту та підірвати репутацію університету серед його найважливіших членів – студентів.

5. Явний та справжній сюрприз, яким стала для співробітника моя відмова вчинити так, як вимагалось, може означати, що він не часто зустрічається з подібною реакцією. Він пояснив мені, що регулярно працює з духовенством. Можна припускати, що подібним чином зверталися або будуть звертатися і до інших душпастирів (які працюють з молоддю, студентами і т.д.), та що хтось не міг або не зможе відмовитися підписати такий документ.

6. Заходи такого типу породжують страх і тривогу. Вони й задумані для того, аби залякати адміністрації університетів та студентів. Вони є елементом методології, добре знаної українському народові. Відродження таких практик є свідомою спробою відродити методи радянського тоталітарного минулого та наново посіяти страх у суспільстві, яке тільки почало відчувати свою свободу.

7. Оскільки лише декілька з приблизно 170 українських університетів заявили протест проти недавніх змін у політиці та освіті, а багатьох ректорів спонукали і/або змусили висловитися на їхню підтримку, то зрозуміло, що останнім часом у вищу освіту швидкою ходою повертаються страх і пристосуванство. Можна очікувати, що УКУ буде об'єктом особливої уваги й можливого тиску в наступні місяці. Солідарність міжнародної спільноти і, особливо, академічного світу буде важливою допомогою для УКУ, аби університет відстояв свою принципову позицію стосовно інтелектуальної і суспільної свободи.

8. Відкриті висловлювання і публікації на ці теми є мирним і найбільш ефективним способом протидії секретному контролю та залякуванню студентів і громадян. Як стало очевидним під час згаданого випадку, представники владних структур є особливо чутливими до винесення їхніх дій на публіку. Інформація може відігравати запобіжну, коригуючу й зцілюючу роль, якщо вона виявляє заплановані дії, які мають на меті обмежити громадянську свободу, демократію та людську гідність.

Слід зазначити, що 11 травня 2010 р., коли українські студенти організовували протести у Львові та Києві, представник апарату Ігоря Держка, заступника Голови ЛОДА, відповідального за гуманітарні питання, зателефонував до ректорату й запитав про статистику – кількість студентів, які беруть участь у демонстраціях. В УКУ відповіли, що не знають, яким чином вести такі підрахунки.

Прошу пам'ятати про УКУ, про всіх студентів та громадян України у Ваших думках і

МОЛИТВАХ.

о. Борис Гудзяк
Ректор
Українського Католицького Університету
19 травня 2010 р.Б.

P.S. Не важко здогадатися, що в подібну ситуацію потрапили ректори інших українських ВИШів. Деякі з них, можливо, не підписали запропонованих листів, тим не менше, сміливості для оприлюднення фактів утиску не вистарчило - промовчали. Не викликає найменших сумнівів, що більшість з ректорів підписали такі документи і, таким чином, обрали ганебний шлях сексотства.